

veszedelmesek, mint voltak addig, amíg szülők és tanárok — nem beszéltek róluk. A legelső eredményt mindenesetre abban várom, amikor a tanár nem fogja tekintélyrombolásnak minősíteni, ha a szülő tisztességes, komoly hangon — annak átérzésével, hogy gyermekének nevelése közös munkája az iskolának és családnak — a szülői értekezleteken el fogja mondani kétségeit, aggályait, melyeket benne egyébként is vitatható tanári rendelkezések keltenek, másrészt pedig a szülő nem azzal fogja elintézni a tanár részéről elhangzott jóindulatú tanácsokat, hogy: „Eh, mit akar engem (engem: a bírót, az ügyvédet, az orvost, a mérnököt, a magasállású tisztviselőt!) kioktatni ez a félszeg, rosszul öltözködő tanár! . . .“

Nagyon jól tudom, hogy mindez, amit itt általánosságban elmondottam — konkretumok nélkül — csak üres szófia-beszéd. Hát majd rátérek a konkretumokra is, nem törődve azzal, hogy jobbról és balról egyaránt fejbeverés fog miattuk fenyegetni. Mivel pedig tanár vagyok, érthető kedvezés, ha előbb a magunk hibáit, botlásait fogom terítékre hozni. De majd sor kerül a szülőkre is.

(Debrecen.)

Ady Lajos.

STEGLITZ.

Phèdre. Te souvient-il de ces constructions que nous vîmes faire au Pirée? . . . De ces opérations si exactes, de ces progrès à la fois si mystérieux et si clairs? Quelle confusion, tout d'abord, qui sembla se fondre dans l'ordre! . . . J'étais lié d'amitié avec celui qui a construit ce temple . . . Je lui trouvais la puissance d'Orphée. Il prédisait leur avenir monumental aux informes amas de pierres et de poutres qui gisaient autour de nous; et ces matériaux, à sa voix, semblaient voués à la place unique où les destins favorables à la déesse les auraient assignés. Quelle merveille que ses discours aux ouvriers! Il n'y demeurait nulle trace de ses méditations de la nuit. Il ne leur donnait que des ordres et des nombres.

Socrate. C'est la manière même de Dieu.

Phèdre. Ses discours et leurs actes s'ajustaient si heureusement qu'on eût dit que ces hommes n'étaient que ses membres. Tu ne saurais croire, Socrate, quelle joie c'était pour mon âme de connaître une chose si bien réglée.

(Paul Valéry: *Eupalinos*.)

Mintha szimbolikus jelentőségűvé nőne a borzalmas, visszataszító dráma. Örök rend, harmónia, tökéletesség, vagy örök chaosz, kavargás, végtelenbeindulás az ember rendeltetése? A klasszikus Ember, a görög életideál, a francia szellem disciplinája, a „raison“ uralma, vagy a romantikus láz, az örvény-fátum keresése, az egyéniség korlátatlan kiélése? Sárkányfog-vetemény, vagy az isteni Idea képmása? Szabad bejárás az égbe, vagy vakondok-tapogatózás az ösztöni homályban? Játékszer az istenek térdén, felsőbb Elrendelés végrehajtója, vagy a Világszellem önmagát fejlődve teremtető ereje?

Talán igazuk van azoknak, akik a német nép karakterét a „romantikus“ kényelmes terminusába sűrítik. A két pólus ma is fönnáll. Franciaország egy, fényforrásba koncentrálódik, Németország széthullik partikuláris kulturákra, ver-

sengő városokra, magányos Egyéniségekre. Divat, egységes szellemi irányítás csak a franciáknál van, ahol Páris a minta és az ideál, a követnivaló norma. Németországban az számít, ami különbözik az átlagtól. A franciáknál komikus, ha valaki egyéni stílusban öltözik, vidékiesen beszél, olyat csinál, amit „nemszokás“ tenni. Egyik ember olyan, mint a másik. Kerüli a föltűnést. Valami láthatatlan fluidum — nevezzük „bon ton“-nak, féltve őrzött nemzeti karakternek, „franciásság“-nak — irányít és egyformásít, a közös ízlés nevezőjére hoz mindent. A németeknél nincs közizlés, sőt — bocsánat a túlzó általánosításért — kötelező morális disciplina sincs. A morális fölszabadulás, az erkölcsi forradalom profétái csak német földön alapíthattak országot. Luther, Kant, Nietzsche németek, de a rigorista-puritán Kálvin már franciának született. Az előkelő Német kiválik a tömegeből a „különbözöm, tehát vagyok“ elve alapján és visszavonul álomvárába vagy új szektát, bölcsesség-iskoláját alapít . . .

Schwabing is „különbözik“, tehát „van“. Berlint messziről megérzik maguk a németek is. De ez a ríktó színeivel hol komikus, hol tragikus világváros magasem egységes. Bécsnek, Budapestnek van belvárosa, elegancia-központja, Párisnak quartier latin-je. Berlin széthull, mint oldott kéve nagyvárosokra, amik kereskedelembe és kulturában egymással versenyre kelnek. Páris Páris, de Berlin csak mint Nagy-Berlin érthető Berlinnek. Ez a Berlin nem is keresi és nem is fogja soha megtalálni önmagát, mert nem individuum, hanem individuumok konglomerátuma. Császárság és Spartacus egyaránt bennegyökerezik Berlin mind-egyik nagyvárosában.

Nem véletlen, hogy a steglitz dráma hőse a bírói tárgyaláson amiatt panaszkodott, hogy tanárai „nem oktatnak *egyéniségek* szerint“. Elavult az egész tanítási és nevelési rendszer, amelybe az önálló és szabad egyéniségek nem tudnak beleilleszkedni — mondotta a leendő Nietzsche. Egy francia diák, aki még ma is Voltaire jegyzetével magyarázza Corneille-t és Boileau-ra esküszik, ilyet nem gondol, de ha gondol, se mond, mert kinevetik a fantasztikus páthoszáért. A steglitz hőse azonban „különbözött“ a többtől és „írói hajlamot érzett magában“. Írói hajlamot érezni a franciáknál annyit jelent, mint megtanulni, hogyan írtak a klasszikusok, beleidomulni egy évszázados hagyomány normáiba, elnyerni valami akadémiai jutalmat, törekedni a különböző iskolákon keresztül az „akadémikus“ dicsősége felé. A németek nem ismerik az akadémizmust. Nincs is ízlés-megszabó Akadémiájuk. A német ifjú titán nem megy ösztöndíjjal az École de Rome-ba, hanem — mondjuk, hogy Paul Krantz a neve — otthagyja a szülői házat, hogy „züllött és kóborló életet folytasson, mert ellensége a fönnálló rendnek és az erkölcsöknek“. A jelszava nem az *aimez donc la raison*, hanem a *pfui, pfui, über das tintenklecksende Jahrhundert*. Az örök Karl Moor kiközösíti magát a társadalomból, amit bandita-eszközökkel megjavítani akar. A „szimpatikus rabló“ csak germán-romantikus talajon (Byron—Schiller—Goethe) lehetett nemzeti hőssé.

A német irodalom „szexuális szabadságharcát“ emlegették Steglitzcel kapcsolatban. Ez a „szabadságharc“ megint tipikusan német stílus. De ha magyarázza is a dráma „egészségesen“ szexuális kor-háttérét, a tavaszébredést, a ma már banális wedekindi irodalmiságot, nem magyarázza meg az aberrációkat, amik oly nagymérvű szerepet játszottak Steglitzben, hogy állítólag világhírű szexuálpszichológusok és pszichiáterek tolongtak a főtárgyaláson . . . A „szabadságharc“ Wedekind és a szabadságharcosok óta — Spartacuson és wei-

mari demokrácián át — mértőföldes csizmával haladt előre. Bevallom, nem ismerem a német individualizmusnak ezt az újabb túlhajtását és a német „szabadságharcos” irodalomnak ezt a legújabb kort tükröző etapáját. De azt mondják, akik Németországban jártak, hogy egész bibliográfiáját lehetne összeállítani a nem aberrációkat propagáló irodalomnak — amelyben Thomas Mann *Tod in Venedig*-je csak mint tapogatózó és szürke első kísérlet szerepelne — és hogy bizonyos társadalmi egyesületek már elérkezettnek látják az időt, hogy egy bizonyos büntető paragrafus eltörlését javasolják a parlamentnek . . . Mondják, hogy a túlzók a férfiak közötti házasságot sem sorolják már a távol jövő utópiái közé és arra is hivatkoznak, hogy a beteg nők ezen a téren toleranciát élveznek. Mondják azt is, akik Berlinben jártak, hogy egy egész csomó illusztrált folyóirat foglalkozik ezekkel a kérdésekkel, folyóiratok, amiket exaltált feminista rajongójuk vagy fizetett terjesztőjük nyílt utca során árulni se szégyeili. A diák, aki iskolából hazajövet megvesz egy ilyen hangos szóval kínált *Werbeheft*-et (a németeknél mindjárt készen van az új műszó), talán nem is tehet róla, ha „egyéni-ségét” ezekben a füzetekben jobban méltányolják, mint az iskolában, ahol „el-avult” már a rendszer. Mondják azt is, hogy kávéházak vannak Berlinben, amikben *dancing* folyik, nők, illetőleg férfiak kizárásával. Borzalmas dolog elhinni ezeket a pletykákat, de szavahihető emberek tapasztalat alapján állítják, hogy még ennél is leírhatatlanabb dolgok történnek. És a legszomorúbb, hogy mindez elméleti alapozással és a meggyőződés morális takarója alatt nemcsak létezik, hanem még jogot is követel magának a létezéshez, az Egyéniség szent nevében.

Ez az egyéniségkultusz és „szabadságharc”-mentalitás revolvérral fejez ki föl a kiskorúakat, mert nem lehet tudni, milyen politikai puccs milyen szolgálásokat várhat tőlük. A diáknak pacifizmust prédikál a szocialista tanár és ugyanakkor a cserkészcsapatban esetleg vérszövetséget köt beteges hajlamú barátjával, hogy „eszméikért” ölni fognak, ha kell . . . Igaznak kell lennie mindennek, mert máskülönben nem dördült volna el Steglitzben az a két halálos lövés, amely két serdületlen leány és három kiskorú fiatalember szexuális és biszexuális viszonyáról rántotta le a leplet. Steglitz csak kifakadó sebe egy belülről beteg organizmusnak.

Mert a felnőttekről is lerántotta a leplet a steglitzzi tárgyalás. Nem is annyira erkölcsi tekintetben, hanem annak a felsőbbrendű izlésnek szögéből nézve, amely talán kényesebb, mint a közmorál. Két hullá emléke és egy élő ember sorsa fekszik a tárgyalóasztalon és akkor a törvényszék elnöke összevész a védővel, hogy aztán a fehér asztalnál barátságos poharazás mellett „kibéküljenek”. A halálos éjszaka hősnője álarcosbálra megy. A szülők telefonon interjút kínálnak egy napilapnak 100 márkáért, de ötvennel is megelégszenek . . . Egy öreg tankerületi főigazgató perverz gyönyörűséggel föl-fölsikongva és az ifjúság szerelmeseként „lirai emlékezésektől áthatott” védőbeszédet tart a gyilkossággal gyanúsított gimnazista fölött. A két halott már úgyis a temetőben van, de az élő csodagyerekből még lángész válhatik a modern paedagogia öröme. A „fiatalság ősz-szakállas barátja”, akit ezek után semmiesetre sem fognak méregpohárra ítélni az ifjúság megrontása miatt, hófehérre mossa az erotikus ifjú költőt és az ítélet „szuggesztív szavak varázsa alatt” jön létre. Hogy is lehetne bűnös ez a széplelkű ifjú, aki olyan gyönyörű költeményeket írt „tierisch heiss und wild” érzelmeiről! Bűne csupán az a csekélység volt, hogy „nem ismert hártárt a költészet és a valóság között”. Elfojtott vágyú, túlfűtött idegzetű gyere-

kek, aki átélésre vágyakozott. És a cukrosszívű bácsi meg is találja rá a fölmentő formulát: „Erlebnishunger“. Ez a legújabb *vis major*, a modern paedagogia és kriminalisztika vívmánya, amire most már lehet újabb revolverlövéseket építeni.

Az élményvágy gloriifikálása még groteszkebbül mutatkozott a női szakértő vallomásában. Egy „nagyszerű“ asszony, W. „Oberschulrätin“ lép a porondra és a jelenlevő hiszterikák vonagló helyeslése közben kijelenti, hogy „nekiünk asszonyoknak egy ilyen kedves fiút szeretnünk kell“. És ennek az asszonynak döntő szava van iskoláslányok erkölcsi ügyeiben. Így lesz az „örök disciplina“ helyett a német nevelés gloriifikált ideálja az a bizonyos „végtelenbe derülő Ember“, amely futurizmust csinál nemcsak az irodalomban, — ez még nem volna baj — hanem az életben is. A felnőttek tapsolnak, hogy megint fölfedezhettek egy „örök menekülőt“, aki különbözik a többiektől, mert nemisége nem a normális keretekben, hanem gyilkosságok és aberrációk tanyáin „éli ki“ magát . . .

A dráma utolsó fölvonása már a tömegörületbe megy át, méltó finále egy ilyen alias színműhöz. A „szeplőtelen“ fiatalember kiszabadulását öröngő tömeg lesi a fogház előtt, megvadult asszonyok várják, a tomboló, fékevesztett tömeg vállaira emeli a „nők áldozatát“ és az utca olyan éljenzéstől mámoros, mintha győztes háború után fogadná a hadvezért. Az újonnan fölként próféta pedig kijelenti, hogy I r ó lesz. Micsoda irodalom fog ilyen élményekből kivirágozni!

Paul Valéry az *Eupalinos* bevezetésében — klasszikus dialogus a tánc lelkéről (*L'âme et la danse*) — a lelki nyugalom, harmónia, szimmetria, tökéletesség szimbólumának látja a ritmikus, szabályozott mozgást. De van egy másfajta tánc is: az ünneprontók örvénybeveszejtő tánca, a flamand vásárosok démoni mulatsága, a dionysosi révület, amely örök poláris ellentéte Apolló hideg művészetének, az Értelem pilléreire épülő világkonstrukciónak.

(Budapest.)

Garázza Péter.